

Наливайко Лариса Романівна
проректор, доктор юридичних наук,
професор, Заслужений юрист України

Левадна Валерія Сергіївна
студентка юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Історія українського конституціоналізму має велике значення для історії держави і права України. Потрібно детальніше проаналізувати цю тему, адже конституціоналізм є складним і багатограним політичним, правовим, історичним, соціальним та культурним явищем. Також містить конституційні погляди та ідеї, конституційні інститути, конституційний процес. Сьогодні актуальним є вивчення основних етапів вітчизняного конституціоналізму, тому що дана проблема являється необхідною для розуміння сучасного конституціоналізму України, його значення для процесів європейської інтеграції України, а найголовніше усвідомлення проблем та перспектив його подальшого розвитку.

Зазначену тему досліджували такі науковці, як Цвік М. В., Слюсаренко А. Г., Томенко М. В., Тацій В. Я., Петришин О. В., Савчин М. В., Оніщук М. В., Мироненко О. М., Лукаш С. Ю., Крусян А. Р., Козаченко А. І., Барабаш Ю. Г.

Для повного розуміння цієї теми необхідно дослідити поняття конституціоналізму, основні етапи формування конституціоналізму України та чинники які впливали на формування. Для початку визначимо поняття «конституціоналізм». Цей термін науковці розглядають у багатьох аспектах. М. Савчин вважає, що конституціоналізм – це сукупність ідей та уявлень про роль конституції у суспільстві та відповідного їх втілення в політико-правові відносини [1, с. 23]. На думку І. Словської, конституціоналізм – це політико-правова категорія, яка опосередковує місце та роль Конституції України в правовій системі, суспільстві та державі, що відображається в її перевазі та характері її впливу на суспільні відносини [2, с. 164]. Ю. Тодика та В. Журавський характеризували конституціоналізм у політичному розумінні, виходячи з цього, конституціоналізм мав особливий характер відносин між державою та суспільством [3, с. 5]. Наразі в юридичній науці існує багато визначень конституціоналізму, але на жаль, не існує єдиного трактування цього терміну.

М. Савчин вважає, що еволюція вітчизняного конституціоналізму має характерні перерви, а саме: монголо-татарська навала, ліквідація Катериною I та Миколою I відповідно засад автономії та магдебурзького права, період радянського тоталітаризму. Отже, виходячи з цього, еволюція вітчизняного конституціоналізму має дискретний характер [1, с.124]. На думку вченого, вітчизняний конституціоналізм має три періоди, а саме: до першого періоду відноситься формування козацького звичаєвого права та формування конституційної традиції в Гетьманщині; до другого періоду відноситься відродження вітчизняної інтелектуальної традиції від 1830-х років, яка закінчується періодом національно-визвольних змагань 1917-1922 років, 1938-1939 (Карпатська Україна), 1941/43–1953 рр. (український резистанс нацистському окупаційному режимові та режиму сталінщини); до сучасного періоду, тобто до третього, відноситься лібералізація і демократизація Радянського Союзу (з 1988 року), що дало змогу проголосити незалежність України та наступну модернізацію конституційного устрою [1, с. 124].

На думку багатьох науковців вітчизняний конституціоналізм бере свій початок з козацько-гетьманської держави, адже в саме цей період видаються гетьманські статті, які були спрямовані на побудову демократичної держави.

О. Мироненко вважає, що перший етап вітчизняного конституціоналізму був пов'язаний з національно-визвольною війною під проводом гетьмана Б. Хмельницького [4, с. 14-15]. На думку В. Журавського, вітчизняний конституціоналізм започаткував новий етап саме під час існування козацько-гетьманської держави: «якщо говорити про відправну точку традиції українського конституціоналізму, то її пов'язують з тим моментом, коли відбувається юридичне оформлення входження Української козацької держави до складу Московської держави» [5, с. 65-66].

Існує декілька теорій щодо формування сучасного вітчизняного конституціоналізму України. Деякі науковці вважають, що розвиток сучасного вітчизняного конституціоналізму почався з прий-

яттям незалежності України. Тому на думку В. Кравченко, початок сучасного конституційного процесу пов'язується з прийняттям Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. [6, с. 73]. А ось інші вчені дотримуються іншої думки. Вони вважають, що новітній етап конституціоналізму в Україні почався з прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року. Отже, А. Крусян зазначає, що «сучасний період розвитку науково-практичної парадигми конституціоналізму характеризується здійсненням конституційних перетворень (реформування) в Україні», які вже відбуваються після прийняття Конституції України [7, с. 43, 61].

Отже, науковці пропонують різні визначення конституціоналізму, адже це складне явище в юридичній науці. На думку багатьох вчених початок формування вітчизняного конституціоналізму був пов'язаний козацько-гетьманською державою, але розвиток новітнього вітчизняного конституціоналізму безперечно розпочався після прийняття Конституції України 28 червня 1996 року.

1. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції : монографія / М. В. Савчин. Ужгород : Ліра, 2009. 372 с.
2. Словська І. Є. Український конституціоналізм: етапи становлення і розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / І. Є. Словська. Київ, 2004. 213 с.
3. Конституційне право України : Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Ю. М. Тодици, В. С. Журавського. Київ, 2002.
4. Мироненко О. М. Історія української конституції. Київ : Ін Юре, 1997.
5. Журавський В. Козацький конституціоналізм і його роль в еволюції вітчизняного парламентаризму. Вісник Академії правових наук України. 2001. № 2.
6. Кравченко В. В. Конституційне право України : навч. посіб. / В. В. Кравченко. Київ : Атіка, 2007. 592 с.
7. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 560 с.

Юшкевич Олена Геннадіївна
доцент кафедри теорії та історії
держави і права факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ «ДИТИНА» В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Поступовий розвиток суспільства вимагає особливого ставлення саме до дітей через неспроможність ними захистити себе самостійно, розуміння суспільством їх інтересів, потреб, запитів, проблем, психоемоційних та інших факторів. Складність реалізації цих особливостей полягає і в тому, що права людини та права дитини знаходяться в різних сферах та поширюються на різні категорії людей, що спонукає до створення окремого дієвого механізму щодо захисту саме прав дитини. Отже, повний і всебічний розвиток особистості дитини, створення всіх необхідних умов для реалізації та захисту її прав та свобод, як для найперспективнішої частини населення – пріоритетне завдання будь якої сучасної демократичної та правової держави [1, с. 3].

Визначення поняття «дитина» змінюється в залежності від культурних особливостей кожної країни. Але пріоритет у цій сфері залишається за національними законодавствами.

Поняття дитини в праві є надзвичайно важливим, оскільки дитина є суб'єктом права, реалізує свої права та обов'язки в правових відносинах, має правосуб'єктність, яка включає правоздатність (зумовлена правом здатність суб'єкта права володіти суб'єктивними юридичними правами та юридичними обов'язками), дієздатність (зумовлена правом здатність особи своїми діями (бездіяльністю) набувати суб'єктивних прав та юридичних обов'язків), здійснювати та припиняти їх), деліктоздатність (зумовлена правом здатність особи нести юридичну відповідальність за здійснені нею правопорушення). Об'єм правосуб'єктності залежить від віку дитини.

Крім того, вступаючи в правовідносини щодо притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності, дитина стає спеціальним суб'єктом правопорушення, зокрема є фізичною осудною особою, що вчинила у віці, з якого може наставати юридична відповідальність, правопорушення (злочин), має додаткові спеціальні (особливі) ознаки – вік до 18 років [2, 3].

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити декілька висновків.